षष्ठः पाठः

जय भारतमेदिनी

आधुनिके काले संस्कृतकविपरम्परायां श्रीरमाकान्तशुक्ल: अतीव प्रसिद्ध: अस्ति। अस्य 'जय भारतभूमे' इति काव्ये भारतमवलम्ब्य गीतानि विद्यन्ते। 'जय भारतमेदिनि विश्वनुते' इति शीर्षकात् अत्र कानिचित् पद्यानि प्रस्तूयन्ते। राष्ट्रभक्तिभावनाया: संवर्द्धनीयराष्ट्रस्य महत्त्वज्ञानाय च एतानि अतीव उपयुक्तानि।

हिमवत्कलहासमरीचिसिते
यमुनाजलनीलविभामहिते !
रविचुम्बितकोकनदारुणिते
जय भारतमेदिनि विश्वनुते !1!

नवसर्षप-पीतदुकूलयुते
बहुशस्यसमूहविभाहरिते !
मलयानिलमोदकलाकलिते
जय भारतमेदिनि विश्वनुते !2!

अतिपुण्यपुरातनपद्धतिभि -
र्नवनूतनयोगप्रयोगचयै: !
समयोचितनीतिबलै: सहिते
जयभारतमेदिनि विश्वनुते !3!

मुनिभिर्मनुजैर्दनुजैर्विबुधै:
कविभिर्नवचित्रकलैश्च तथा !
निजजन्मसु जन्मसु कामयिते !
जय भारतमेदिनि विश्वनुते !4!

अभिमानधनै: रणशौण्डभटै:
कृषिकर्मपरै: श्रमिकैर्लसिते !
शुचिशान्तिसुधाभरिते वरदे
जय भारतमेदिनि विश्वनुते !5!

जय नैकप्रदेशप्रभालसिते !
बहुवर्णजनौघविभालसिते !
बहुलोकसुरीतिरसैः सरसे
जय भारतमेदिनि विश्वनुते !6!

करुणाकलिते ! मुदिताभरिते !
सरसे ! सरले ! मृदुले ! ललिते !
सुदृढे ! दुरितौघविनाशकरे !
जय भारतमेदिनि विश्वनुते !7!

शब्दार्थः

कलहासः - मृदुहासः (मधुर मुस्कान)। मरीचिसिते - धवलवर्णे (श्वेत वर्ण वाली)। मेदिनि - पृथ्वी। सर्षपः - धान्यविशेषः (सरसों)। दुकूलम् - वस्त्रम् (वस्त्र)। शस्यम् - धान्यम् (अनाज/चारा)। कलाकलिते - कलाभिः पूर्णिते (कलाओं से परिपूर्ण)। प्रयोगचयैः - प्रयोगसमूहैः (प्रयोगसमूहों के द्वारा)। विबुधैः - देवैः। कामयिते - वाञ्छिते। भटैः- वीरैः। लसिते - शोभिते। शुचिः - पवित्रता। नैके - अनेके। जनौघः - जनसमूहः।

अभ्यासः

1. **एकपदेन उत्तरत -**
   (क) यमुनाजलं कीदृशं विभाति ?
   (ख) विश्वनुता का अस्ति ?
   (ग) भारतमेदिनी कैः पीतदुकूलयुता ?
   (घ) कीदृशैः योगप्रयोगचयैः भारतमेदिनी जया ?
   (ङ) भारते भटाः कीदृशाः ?
   (च) कृषिकर्मपराः के ?

2. **त्रिचतुर्भिर्वाक्यैः उत्तरत -**
   (क) भारतभूमिः कैः हरिता ?
   (ख) कविः निजजन्मसु-जन्मसु कैः सह भारतजयं कामयते ?
   (ग) भारतमेदिनी कदा वरदा ?
   (घ) भारतमेदिनी कैः सरसा भवति ?

3. **रिक्तस्थानानि पूरयत -**
   (क) मलयानिलमोद ....।
   (ख) .... पद्धतिभिः।
   (ग) मुनिभिः .... विबुधैः।
   (घ) अभिमानधनैः ....।
   (ङ) जय नैकप्रदेश .... लसिते।

4. **युग्ममेलनं कुरुत –**

	'अ'	**'आ'**
(क)	रविचुम्बिता	पीता
(ख)	नवसर्षपैः	अरुणिता
(ग)	बहुशस्यसमूहैः	नीला
(घ)	यमुनाजलैः	सिता
(ङ)	हिमवत्कलहासमरीचिभिः	हरिता

5. **अधोलिखितपदानां विभक्तिं वचनं च लिखत –**

पदम्	विभक्तिः	वचनम्
(क) मुनिभिः		
(ख) जन्मसु		
(ग) श्रमिकैः		

6. **नामोल्लेखपूर्वकं सन्धिविच्छेदं कुरुत –**

(क) समयोचितम्

(ख) चित्रकलैश्च

(ग) जनौघः

(घ) नैकः

7. **नामेल्लेखपूर्वकं समासविग्रहं कुरुत –**

(क) नवसर्षपः

(ख) पीतदुकूलम्

(ग) मलयानिलः

(घ) कृषिकर्मपराः

8. **सप्तमे पद्यखण्डे भारतमेदिन्याः सम्बोधनानि लिखत।**

9. **'मेदिनी' शब्दस्य समानार्थकशब्दान् लिखत।**

योग्यताविस्तारः –

- अस्य गीतस्य सस्वरं समूहगायनं कुरुत।